

De Hommel

CONTACTBLAD IVN Hardenberg - Gramsbergen

40 JAAR

Algemene ledenvergadering
40 jaar IVN Hardenberg
Veel paddenstoelennieuws
Portret van René de Groot

BELEEF DE NATUUR!

heijink

BOEKHANDEL & UITGEVERIJ

MARKT 23 7772 AE HARDENBERG T 0523-261 392

Wij adviseren u graag over uw verzekeringen, uw hypotheek en bij de aan- en verkoop van uw woning!

VRIELING

- Verzekeringen
- Makelaardij
- Hypotheken
- Bankzaken
- Pensioenen
- Arbodienst

Dedemsvaart | Hardenberg | Zwolle
0523 - 28 27 26 mail@vrieling.nl vrieling.nl

Kurk en Fineervloeren | Behang | Houten vloeren
Kamerbreed Tapijt | Meubelstoffering | Laminaat
Gordijnen en Raamdecoratie | Interieuradvies
Karpetten | Vinyl en Marmoleum

voor de totale woonbeleving...

Gramsbergerweg 62 Hardenberg
Tel: 0523 - 261 234
www.woonwinkelramaker.nl
info@woonwinkelramaker.nl

VETOS
IN TOYOTA GESPECIALISEERD

Autobedrijf Gebr. Veurink
Rheezerweg 40a
7771 TG Hardenberg
0523-264456
www.autoveurink.nl

"Bloemenhuis
Linz"

Voorstraat 46 - Hardenberg - Tel. 0523 - 26 35 53
info@bloemenhuislinz.nl - www.bloemenhuislinz.nl

www.misker.nl

Twee ijzersterke merken onder één dak

Voorwoord

Het was me het wintertje wel! Veel water en toch geen ijs, nou ja op die enkele dag na dan. Viel de winter niet op dinsdag?

Water was er zoveel te meer te beleven, de uiterwaarden stonden vol. In Hardenberg was via de Overloop het Heemsermarschpark volgelopen. Het trok veel belangstelling, het was gewoon gezellig. Toch ook verbazend hoe snel het park aan de achterkant via de Molengoot weer leeg was. En via het gemaal in de Molengoot werd het water weer de Vecht opgepompt. Marslanden bleef droog!

In de Vecht was er veel zandverplaatsing, zoals was en is te zien bij de nieuwe nevengeul bij Gramsbergen. De vistrap bij de inlaat bij De Haandrik ligt helemaal vol zand dat van bovenstreams is meegekomen. De oplossing ligt bij waterschap Vechtstromen. De uiterwaarden hebben er een laagje kalkrijk zang bijgekregen. Ecologisch gezien bepaald geen ramp! Het kan boeiende gevolgen hebben voor herstel van de stroomdalflora, want dit gebeurde in vroegere tijden bijna elk jaar. Blijf kijken en geef interessante vondsten door via Waarneming.nl. Dat gebeurt ook met de vondsten in het Vechtpark waar al sinds 1 januari wordt gewerkt aan het project 1000-soorten Vechtpark.

In dit nummer weer boeiende verhalen van de werkgroepen en bestuur. De ALV eind april en het 40-jarig Jubileum zijn bijzondere aandachtspunten. En er is weer een Activiteitenprogramma, het staat op de website van IVN Hardenberg. U hebt het ontvangen via de Nieuwsbrief en we doen ons best de aankondigingen in De Toren te krijgen. Neem anderen mee.

Binnen de vereniging kunnen we nog steeds versterking gebruiken voor de ledenadministratie, de redactie en het secretariaat. Wie o wie?

Laten we er een sprankelend natuurjaar van maken en volop genieten van de diversiteit van levensvormen en dat met een goede gezondheid!

Jan van Hoek

Foto: José Hindriks-Mijnsbergen

Colofon

De Hommel

Afdelingsblad van de IVN afdeling
Hardenberg / Gramsbergen.
29ste Jaargang, nummer 1-2024

Secretariaat:

E-mail: secretariaat@ivnhardenberg.nl

Redactieadres:

Markfluwerhof 2, 7694 DA Kloosterhaar
E-mail: dehommel@ivnhardenberg.nl

Redactieleden:

Cock en Jacqueline Slootweg.

Aan deze uitgave werkten mee:

Boswachtersblog, Jacqueline Slootweg, Jan van Hoek, Jan Ruitenbergh, Lars en Jari Kampjes, Lydia de Waard-Levöleger, Marijke Hagg, Nico Arkes, Werkgroep Natuuronderhoud, Wiebe Tolman.

Drukker:

Editoo B.V. te Arnhem.

Online actief op:

<http://www.ivnhardenberg.nl>

<https://ivnhardenberg.waarneming.nl>

<https://www.facebook.com/IVNHardenberg>

<https://www.facebook.com/groups/natuurinhardenberg>

Inhoudsopgave

- 3 Voorwoord / Colofon / We zijn ook online actief op
- 4 Agenda algemene ledenvergadering
- 5 Jubileum IVN Hardenberg / ?????
- 6 Werk aan de winkel / Plantenweetje / Welkom / Op-roep ledenvergadering
- 7 Jaarverslag 2023 paddenstoelenwerkgroep
- 8 Jaaroverzicht vogels gemeente Hardenberg 2023
- 9 Wat zal het seizoen ons brengen?
- 10 Winterwandeling-excursie Ommerschans
- 11 Een portret van....
- 12 Lodewijk / Vogelpraat / Inleveren kopij
- 13 Natuurlijk lezen en lekker lezen voor kinderen
- 14 Het bestuur/ de werkgroepen/ Hout voor de open haard

Bij de voorpagina

Winterkoninkje

Foto: Koos Blom

Agenda algemene ledenvergadering

Beste collega IVN-ers.

Op woensdag 24 april 2024 a.s. houden wij onze Algemene Ledenvergadering.

Aanvang: 19.30 uur.

Plaats: De Koppel, te Hardenberg.

De agenda voor deze avond is als volgt:

1. Opening

2. Vaststellen agenda

3. Verslag van de vorige ledenvergadering d.d.

Het verslag van de vorige vergadering en een agenda liggen voor u klaar vanaf 19.15 uur

4. Financieel verslag en begroting

Het financiële verslag wordt besproken.

5. Verslag kascommissie

6. Benoeming kascontrolecommissie

De kascommissie bestond dit jaar nogmaals uit Jan Achteres en Jan Ruitenbergh

We vragen een vervanger voor een van de twee. Wie biedt zich aan?

7. Bestuursverkiezing

Bertil Haring heeft het afgelopen jaar René de Groot ingewerkt als penningmeester. Nu stopt Bertil, onder grote dank, er echt mee. Naar aanleiding van de oproepen is er wel een nieuw bestuurslid bij in de persoon van Wijnand Lodder. Benoeming van beiden, René en Wijnand dient in de ALV te worden bekrachtigd.

Jeroen Lisser is geen lid meer na zijn vertrek naar Frankrijk. Toch is het secretariaatsaccount aan zijn mailadres gekoppeld en stuurt hij trouw mails door. Dit kan niet veel langer doorgaan. We zoeken iemand die secretariaatswerkzaamheden op zich wil/kan nemen. Omdat het bestuur straks uit drie personen bestaat hoeft deze persoon niet persé in het bestuur plaats te nemen, alhoewel het natuurlijk wel wenselijk is.

De leden kunnen kandidaten voordragen. De voordracht voor bestuursleden dient door tenminste vijf leden schriftelijk, voor aanvang van de ledenvergadering, bij het bestuur te worden ingediend.

We willen een klein verantwoordelijk bestuur van drie á vier leden, waarbij de coördinatoren regelmatig mee vergaderen.

8. Werkgroepen

De verslagen van de werkgroepen staan in De Hommel

9. Activiteiten in onze vereniging

1. Samen met De Koppel en stichting NICHE werken we aan het project 1000-soorten Vechtpark
2. Het activiteitenprogramma staat in de Nieuwsbrief, op de website en op Facebook en kan worden aangevuld.
3. Dit jaar vieren we het 40-jarig jubileum.

10. Rondvraag

11. Er zijn jubilarissen binnen onze afdeling! Zij worden persoonlijk uitgenodigd en in het zonnetje gezet.

12. Sluiting

Na de pauze:

Johan Poffers zal ons meenemen in een presentatie over de ontwikkelingen in ons prachtig gebied van de afgelopen tijd. Wat zijn de parels en waar is de teruggang in biodiversiteit te merken? Het zal inspiratie opleveren om ons te blijven inzetten om het mooie te laten zien en te werken aan waar het beter kan/moet!

Wij verheugen ons op uw komst en hopen op veel inbreng van onze leden. Napraten kan onder het genot van een hapje en drankje.

Met vriendelijke groet,

Jan van Hoek, namens het bestuur.

Jubileum IVN Hardenberg

40 jaar natuuractiviteiten om het milieubesef te bevorderen.

Begin 1984 is onze IVN afdeling een feit en dat willen we dit jaar vieren op de langste dag van het jaar.

Jullie worden uitgenodigd alvast de datum in de agenda te zetten: Vrijdagavond 21 juni 2024 staat het te gebeuren. Waar? Bij ons clubhuis De Koppel. Vanaf 18.30u bent u hartelijk welkom.

We zijn bezig een leuk programma voor jullie aan het opzetten, waarbij we gebruik maken van de Vecht en de tuin van De Koppel. De avond loopt uit met de nachtvlinderopstelling van de insectenwerkgroep. Bij minder goed weer kunnen we ook in De Koppel terecht.

Verdere informatie krijgen jullie via de Nieuwsbrief. We kunnen natuurlijk altijd wat hulp gebruiken en schroom niet je te melden bij een van ons drieën.

Wendy Langemaat, Jan Ruitenbergh en Jan van Hoek

Bij het vieren van een jubileum kan De Hommel niet achterblijven. Van onze drukker mogen we tegen gereduceerde prijs een derde nummer uitbrengen, omdat het hier een Jubileumnummer betreft. Wie wil mee werken om dit nummer leuk in te richten? De redactie wil graag hulp hierbij. Wie leuke verhalen, knipsels, foto's heeft uit de afgelopen jaren, kom er mee voor de draad en laat ons mee genieten. Sluitingsdatum voor kopij is 1 juni 2024. Dan kan het Jubileumnummer er ook tijdens het feest liggen.

De deadline voor het jubileumnummer is eind mei. Het e-mailadres waar de bijdragen naar toe moeten is: dehommel@ivnhardenberg.nl

Kraamschudden

Het Vechtdal heeft er een stukje bos bijgekregen.

En niet zomaar een bos...een heus Geboortebos! En als boswachter en Opa ben ik er natuurlijk als de kippen bij om ook hier een boom voor mijn Kleinkinderen te planten. Een traditie die op deze manier opnieuw onder de aandacht wordt gebracht. Samenwerken en in een gemeenschap opgroeien, dat is het gevoel wat ik hierbij heb.

Want wat maakt een geboortebos zo bijzonder?

Het bijzondere aan een Geboortebos is dat er bomen en struiken worden geplant voor en door kinderen t/m 12 jaar oud. Met de Geboortebossen bieden Stichting Nationale Boomfeestdag en Staatsbosbeheer ouders, grootouders en andere belangstellenden de mogelijkheid om hun oogappelte(s) een groene start en toekomst te geven. Het initiatief van de Geboortebossen sluit naadloos aan bij het motto van de stichting: ieder kind een boom.

Zelf planten.

Uniek aan de Geboortebossen is dat de (groot-)ouders van de kinderen zelf de Geboortebomen mogen planten. Dit

gebeurt een keer per jaar tijdens een feestelijke plantdag in het boomplantseizoen. Zo ook op woensdag 28 februari in geboortebos te Rheezeerveen. Het geboortebos is

op deze zonnige woensdagmiddag officieel geopend. Tijdens deze feestelijke opening zijn ruim zeventig Geboortebomen en meer dan 350 struiken geplant door ouders, grootouders en kinderen uit Rheezeerveen en omstreken. Voorafgaand aan het planten werden de deelnemers warm ontvangen door wethouder Alwin te Rietstap van gemeente Hardenberg, teamleider Hanneke Lantink van Staatsbosbeheer en directeur Marleen van den Ham van Stichting Nationale Boomfeestdag. Zij plantten de eerste boom van het Geboortebos. Ze werden daarbij geholpen door de heer Draijer, de buurman en bijna oudste inwoner van het buurtschap Rheezeerveen. Na afloop van het planten ontvingen de deelnemers een Geboorteboomcertificaat ter herinnering aan deze bijzondere gebeurtenis. In het bos staat een informatiepaneel met QR code waarmee je kunt zien voor welke kinderen een boom is geplant.

Groene gezonde wereld.

De Geboortebomen worden onderdeel van een nieuw bos. Na verloop van tijd zijn de individuele bomen en struiken niet meer herkenbaar en gaan deze op in een schitterend Geboortebos. Doordat er in het Geboortebos allerlei soorten bomen en struiken worden geplant, wordt het aantrekkelijk voor planten en dieren én voor mensen, want die kunnen hier heerlijk spelen, wandelen en van de natuur genieten.

Wil jij ook een Geboorteboom planten of cadeau doen? Kijk dan voor meer informatie op www.geboortebos.nl

Veel buitenplezier gewenst,

Nico Arkes Boswachter Vechtdal

Werk aan de winkel

Wateroverlast in hardenber

Het natte najaar en winter zorgden voor veel overlast en maakte het werken in de natuur voor de natuurwerkgroep er niet gemakkelijker op en zelfs zo nu en dan onmogelijk. Veel gebieden stonden onder water en zelfs het werk op de gemeentewerf kon daardoor een aantal keren niet doorgaan. De natuur ging haar eigen gang en wij konden het lijdzaam aanzien. Gelukkig is de draad weer opgepakt en mogen we de mouwen opstropen om voor het broedseizoen enkele grote klussen te kunnen uitvoeren.

In de uiterwaarden van de Overijsselse Vecht verwijderen we invasieve begroeiing. Daardoor ontstaat er ruimte en kunnen de inheemse boomsoorten vrijer uitgroeien. Grote grazers verwijderen in de nabije toekomst opkomende scheuten en hebben een beschutte rustplek om te herkauwen.

Een bijzondere klus ligt in boswachterij de Oldemeijer. Aangetaste bomen, die op minder goed bereikbare plekken staan, mogen we verwijderen. Een arbeidsintensieve, maar dankbare klus. Takken worden verspreid in het bos of er worden houtwallen van gemaakt. Dat worden plekken voor mossen, schimmels, micro-organismen, insecten en een schuil- en nestplek voor kleinere vogelsoorten.

Voor het Overijssels Landschap gaan we op de locatie Collendoorn, de voormalige vuilnisstortplaats, de wandelroutes opschonen. Zo blijven ze begaanbaar voor het uitvoeren van overig onderhoud en de bezoekers van dit mooie geaccidenteerde gebied.

In de natuurtuin bij de Koppel wacht ons ook enig snoeien en onderhoudswerk, zoals het vrij houden van de paden, ongewenst opschot verwijderen en het snoeien van hagen. Taken die we graag uitvoeren, mede door de goede verzorging met koffie en koek in de pauze.

Jaarlijks terugkerende werkzaamheden zijn: onderhoud van het gemeentebos, meerdere heidevelden vrijwaren van ongewenste begroeiing, terugdringen van invasieve en woekerende planten op diverse locaties, het begaanbaar houden van oversteekplekken voor padden en het op kleine schaal opkweken en uitplanten van inheemse bomen.

Het broedseizoen biedt ons de gelegenheid om onze locatie te optimaliseren, het gereedschap te controleren, te herstellen of te vervangen en vogelnestkastjes te maken.

Allemaal mooie werkzaamheden ten behoeve van de natuur en de mensen die er graag in mogen vertoeven.

Werkgroep Natuuronderhoud.

Plantenweetje

De grote lisdodde (*Typha latifolia*) wordt ook wel **sigaar** genoemd en in Hardenberg kennen we hem onder de naam **toezebol**. Deze plant is een schoolvoorbeeld van de begrippen éénslachtig en éénhuizig. Éénslachtig wil zeggen: er komen afzonderlijk zowel mannelijke als vrouwelijke bloemen voor. Éénhuizig wil zeggen: ze komen beide op dezelfde plant voor. Bij de grote lisdodde kunnen we dit goed zien. Het bovenste deel van de bloemkolf is de mannelijke uitvoering, het onderste deel (de "sigaar") is het vrouwelijke deel. Deze beide delen zitten bij de grote lisdodde meestal boven op elkaar (foto), met hooguit een tussenruimte van ½ cm. Bij de kleine lisdodde is het verschil tussen het mannelijke en het vrouwelijke deel van de beide bloemkolven 3 tot 5 cm. Deze laatste heeft ook dunnere blaadjes en een dunnere sigaar.

Tekst en foto: Wiebe Tolman.
Overgenomen uit een oudere Hommel

Welkom

Onze nieuwe IVN-leden

Dhr. G.W.A. Leusink, Gramsbergen
Mevr. J. Petter, Hardenberg
Dhr. R. Kreft, Hardenberg
Dhr. D.J. te Rietstap, Bergentheim

Algemene ledenvergadering

Komt u ook naar de algemene ledenvergadering?

24 april a.s. om 19.30 in de Koppel!!

Jaarverslag 2023, Paddenstoelenwerkgroep

Dit jaar zijn we voor het eerst ook in het voorjaar op zoek gegaan naar paddenstoelen. De tocht ging op 18 april naar de Tichelgaten in Wijhe. Doordat de grond daar klei bevat vind je daar paddenstoelen die je in onze omgeving op de zandgronden niet vindt. We vonden tientallen Grote aderbekerszwammen (*Disciotis venosa*), Kapjesmorielje (*Mitrophora semilibera*) en Vingerhoedjes (*Verpa conica*).

Grote aderbekerszwam
(*Disciotis venosa*)

Kapjesmorielje
(*Mitrophora semilibera*)

Vingerhoedje
(*Verpa conica*)

Doordat we een natte zomer hadden zijn we ook een paar keer in augustus op pad geweest. In Collendoorn vonden we op 8 augustus de Bleekrand trechterzwam (*Clitocybe marginella*). Vanaf één september tot eind november hebben we iedere dinsdagochtend paddenstoelen geïnventariseerd. Alle waarnemingen worden ingevoerd op waarneming.nl en eventueel ook naar de beheerder van het terrein gestuurd.

Op 21 oktober hebben we de begraafplaats in Zuidwolde bezocht. Dit terrein staat bekend om zijn paddenstoelenrijkdom en de bijzondere soorten die er groeien. Onder leiding van Joop Verburg vonden we verscheidene zeldzame soorten, onder andere de Duinmoswasplaat (*Hygrocybe conicoides*) en de Kleine trompetzwam (*Pseudocraterellus undulatus*).

Bleekrandtrechterzwam
(*Clitocybe marginella*)

Duinwasplaat
(*Hygrocybe conicoides*)

Kleine trompetzwam
(*Pseudocraterellus undulatus*)

Ieder jaar gaan we begin november naar het Arriër Koeland, omdat daar de kans op wasplaten groot is. We vonden dit jaar negen verschillende soorten wasplaten waaronder de zeldzame Apothekers wasplaat (*Hygrocybe nitrata*). Ook vonden we verscheidene Gordijnzwammen en de Witte- en Sikkelkoraalzwam.

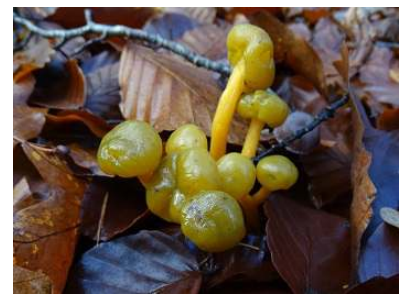
De laatste excursie was op 28 november naar Boswachterij Hardenberg, Koehaar. Het had al gevoren en diverse paddenstoelen waren bevroren, maar goed herkenbaar. Totaal vonden we 61 soorten waaronder de Hangende zwameter (*Hypomyces rosellus*) en heel veel Groene glibberzwammen (*Leotia lubrica*).

Apothekerswasplaat
(*Hygrocybe nitrata*)

Hangende zwameter
(*Hypomyces rosellus*)

Groene glibberzwam
(*Leotia lubrica*)

Door de natte zomer en najaar was het een prachtig paddenstoelen jaar met veel bijzondere paddenstoelen in grote aantallen.

Tekst en foto's: Lydia de Waard-Levöleger

Jaaroverzicht vogels gemeente Hardenberg 2023

Ook in 2023 is er weer fanatiek gevogeld in de gemeente Hardenberg. Er werden maar liefst 203 soorten waargenomen, een aantal wat nog niet eerder gehaald werd. Daarbij zaten ook nog eens 4 soorten die überhaupt nog niet eerder in de gemeente waren waargenomen. Met roodhalsganzen en dwergganzen zaten er toch weer een aantal pareltjes tussen de duizenden overwinterende ganzen. Ook riep de porseleinhoen lange tijd vanuit de Rheezermaten en profiteert waarschijnlijk van het hogere waterpeil in het gebied. De patrijs lijkt het in de gemeente Hardenberg ogenschijnlijk toch nog best goed te doen voor Nederlandse begrippen. Toch is de soort ter bescherming onder embargo geplaatst. We hopen natuurlijk dat deze mooie vogel zich weet hand te haven in de gemeente!

Binnen de steltlopers werden er veel bijzondere waarnemingen gemeld. De meest bijzondere waarneming werd op 28 juni gedaan door Johan Poffers. Hij ontdekte bij De Vloevelden van De Krim een gestreepte strandloper! Een Amerikaanse steltloper die steeds vaker opduikt in Nederland. Dit betrof de eerste waarneming van deze soort voor de gemeente Hardenberg. Daarnaast ontdekte Johan op 27 mei een steenloper op nagenoeg dezelfde locatie! Een soort die langs de kust regelmatig wordt gezien maar zo ver landinwaarts niet vaak wordt waargenomen. Ook werden er zowel zilverplevieren als morinelplevieren waargenomen, soorten die toch maar zeer zelden worden gezien in de gemeente. Bij de meeuwen liet de zwartkopmeeuw zich weer eens zien en werd er een kleine burgemeester gezien, een zeldzame meeuw uit het hoge noorden. Waar de reuzenster voor 2021 nog nooit was waargenomen in de gemeente Hardenberg, laat de soort zich sindsdien toch elk jaar zien. Bij diverse waterrijke plekken zagen waarnemers de soort op trek overvliegen. Nadat er al enkele waarnemingen waren van grauwe kiekendieven, was er een succesvolle broedpoging en zagen de ouders 4 jongen groot worden. Een roodpootvalk hing eind augustus een paar dagen bij de Rauwbloksweg. Half juni vond Jan Leferink een dwergooruil in de Meene die het verkeer helaas niet overleefd heeft. Deze uilensoort komt maar heel zelden voor in Nederland.

De zwarte ooievaar laat zich tegenwoordig jaarlijks zien en ook de koereigers lijken minder zeldzaam te worden. Een draaihals liet zich (zij het meestal zeer moeizaam) zien in de Koppeltuyn, waar ook een Cetti's zanger werd ontdekt. Deze soort trekt van het zuiden de laatste jaren steeds verder richting de gemeente, dus het was alleen de vraag wanneer iemand deze soort zou ontdekken. Bij de Rheezermaten is er weer gebroed door grauwe klauwieren. De soort lijkt het hier goed te doen en er zijn weer meerdere jongen groot geworden. Daarmee werden er dus een recordaantal vogelsoorten gezien in de gemeente. Naast dat de snor en sprinkhaanzanger steeds vaker opduiken, hing een grote karekiet ook lang rond bij de Vloevelden van De Krim. Met meerdere hoppen was er nog een zuidelijke soort die zijn fraaie verschijning vaker laat zien binnen de gemeentegrenzen.

Er zaten weer zeer bijzondere en prachtige waarnemingen tussen. De lang verwachte Cetti's zanger liet zich eindelijk binnen de gemeentegrenzen zien en horen. Er was de bijzondere waarneming van de dwergooruil en met de vondst van zowel de steenloper als de gestreepte strandloper, mochten we vier nieuwe soorten voor de gemeente aan de lijst toevoegen.

Tekst: Lars en Jari Kampjes

Foto: Morinelplevier, Lars Kampjes

Morinelplevier

Foto: Lars Kampjes

Wat zal dit seizoen ons brengen?

Ja, het plantenseizoen is wat ons betreft weer begonnen. De plantenwerkgroep van het IVN heeft op dit moment 7 actieve leden. Binnenkort zijn we met 6. We openen het seizoen met een excursie naar het landgoed Dickninge. Een prachtige plek om vroege voorjaarsbloeiërs in het bos te vinden. Maar ook om te genieten van de verschillende uitzichten. Bossen, open land, het riviertje de Reest, elke keer weer verrassend.

Eerst zijn er de bloeiende Sneeuwkllokjes, die hier als bodembedekkers aanwezig zijn. Hier geen plaats meer voor andere planten. Als wij er zijn is de bloei inmiddels voorbij. Een steeds groter wordende plaag is de Klimop, die als bodembedekker steeds meer ruimte inneemt en andere planten verdringt. Ook de bomen moeten het helaas ontgelden. Wij zien tapijten van Bosanemoon en af en toe wat stukken met o.a. Gevlekte aronskelk, Lievevrouwebedstro en Witte

klaverzuring. En dan een eindeloze vlakte van wit en lilapaars: de Holwortel, *Corydalis cava*. Een echte stinzenplant, dwz een plant, die specifiek voorkomt in landgoederen, boerenhoven, pastorietuinen en dergelijke. Het gaat veelal om ingevoerde sierplanten die zich konden handhaven of die verwilderd zijn. De bloemen worden vooral bezocht door bijen en hommels. Bij de landing op de bloem buigt de vergroeide onderlip van de bloem een beetje door. Zo komen de meeldraden en de stamper vrij en slaan tegen de buik van het insect. Met de buik vol stuifmeel vliegt de hommel naar een andere bloem. De knol van de holwortel is, zoals de naam al doet vermoeden, hol van binnen.

Een familielid van de Holwortel is de Vingerhelmbloem, *Corydalis solida*. Deze lijkt heel sterk op de Holwortel, maar is van deze soort te onderscheiden door de handvormig ingesneden schutblaadjes van de bloemen, zoals op de foto te zien. De knol is hier sponsachtig, maar dat konden wij natuurlijk niet zien. Door de grote gelijkens was het dan ook flink zoeken. Als we dan uiteindelijk plantjes vinden met handvormig ingesneden schutblaadjes is het bewijs geleverd: het klopt!

Een plantje wat hier ook groeit en bijzonder is, maar we dit keer niet konden vinden: Muskuskruid (*Adoxa moschatellina*). Klimop en Braam verdringen de andere planten.

Aan het eind van de excursie hebben we 36 (meest bloeiende) planten kunnen noteren.

In het komende seizoen zullen we 1x in de 14 dagen (woensdag- of donderdagmiddag) er op uit gaan. Voor een deel zullen we binnen het Vechtpark inventariseren om zo ook een bijdrage te leveren aan het 1000-soortenproject in het Vechtdal. Vorig jaar hebben we zaden van de Vechtanjer en Wilde tijm bij Junne verzameld en uitgestrooid in het nieuwe stuk Vechtdal bij Gramsbergen. Daar gaan we natuurlijk ook een kijkje nemen.

Word je ook enthousiast? Kom onze groep versterken!

Marijke Hagg (coördinator plantenwerkgroep IVN Hardenberg)

Winterwandeling/excursie bij de Ommer-schans

Op 17 februari 2024 om 13.30 uur verzamelen zich bij mooi wandelwee 16 deelnemers voor de winterwandeling/excursie om en rond de Ommerschans. Het doel is om tijdens de wandeling in grote lijnen de ontstaansgeschiedenis en de functies van de Ommerschans te leren kennen en tevens willen we genieten van de omgeving. Het is een gebied met een rijke geschiedenis en het zegt veel over hoe men in die tijd leefde. We hebben rond de Schans gelopen met uitzicht op een veld met sneeuwklonks tussen de bomen. We wandelen verder over de voormalige begraafplaats, waar 5500 bedelaars zijn begraven in de tijd dat de Ommerschans een bedelaarskolonie was. Verder zijn er nog recentere graven van overleden bewoners van de TBS Veldzicht. We lopen langs de gracht en bewonderen de bloeiwijze van de Hazelaar. We hebben even stilgestaan bij de lange muur waartegen leifruit werd geteeld. Karakteristiek voor deze omgeving zijn de kaarsrechte sloten en lanen. De aanleg van de waterlopen en paden en lanen verliep volgens een vast patroon, zogenaamd orthogonaal. We zijn door Balkbrug gewandeld met de fraaie voormalige dienstwoningen van Veldzicht en langs het enige nog bestaande limiethuisje. Via het Dronkemanslaantje, (veel bedelaars liepen hier in kennelijke staat van Balkbrug naar de Kolonie) en de Boskerk lopen we terug naar de Schans. Na afloop hebben we met een aantal deelnemers nog gezellig nagepraat onder het genot van een kop koffie/thee in café De Kroeg.

De geschiedenis van de Ommerschans (in vogelvlucht).

Tijdens de 80-jarige oorlog was het gebied van de Zuiderzee tot aan Coevorden en dan langs de Duitse grens tot aan Groningen één grote moerasvlakte met enkele doorgaande routes richting Groningen en Friesland. Ter bescherming tegen de Spaanse troepen werden er op die routes schansen aangelegd, zoals bij De Lichtmis, Coevorden, Bourtange en Bellingwolde. In 1625 is de Ommerschans gebouwd. Deze is betaald door de provincies Groningen en Friesland. In 1670 is de schans verder versterkt. In het rampjaar 1672 werd de schans, zonder slag of stoot, bezet door de troepen van Bernhard van Galen (bijgenaamd Bommen Berend), de Bisschop van Münster. De soldaten vluchtten bij het zien van de vijand. Vanaf dat moment nam de militaire betekenis af. Na de ontmanteling van de schans in 1715 kwam in 1740 de schans weer in militaire handen en werd deze vergroot met 4 Bastions, 4 Ravelijnen en een dubbele gracht. Het werd toen één van de grootste munitieopslagplaatsen van Nederland. Rond 1800 nam de militaire betekenis af en werden de gronden in bruikleen gegeven aan de Maatschappij van Weldadigheid, die er in 1819 een bedelaarskolonie stichtte. Het werd het grootste gebouw van Nederland.

Johannes van den Bosch richtte in 1818 de Maatschappij op. Het doel was om de paupers de woeste gronden te laten ontginnen en te laten bewerken, zodat ze een nieuw bestaan konden opbouwen (De vrije kolonies: Frederiksoord, Willemsoord, Wilhelminaoord en Boschoord). Daarnaast werden er ook onvrije kolonies opgericht. De Ommerschans was de eerste straf- en bedelaarskolonie. Later volgde de bedelaarskolonie in Veenhuizen. Ook in België (toen nog Verenigd Koninkrijk der Nederlanden) zijn kolonies opgericht. Wantoestanden zijn uitgebreid beschreven in het dagboek van Jacob van Lennep. Er werd gewerkt op het land, in de tuinen, bij de boomkwekerij en bij de hoeves (21). Men maakte zelf het gereedschap. Men verbouwde tarwe, gerst, rogge, haver, klaver, spurrie, boekweit, bonen, wortelen en erwten. De granen werden gemalen in molens in Dedemsvaart. Vanaf 1848 in Starmolen te Balkbrug. Ook waren er koeien, varkens, schapen op de hoeves. Men moest per jaar een bepaalde bijdrage leveren. Er heerste tucht en straf. Een ophaalbrug, oude verdedigingsgrachten, bewakers bij de poort en bij werkzaamheden op het land, evenals de aanwezigheid van zeventien limiethuisjes met bewakers en hun gezinnen moesten voorkomen dat kolonisten konden ontsnappen. Als je je niet aan de regels hield, volgde opsluiting, stokslagen, verplaatsing of opsluiting in de cel. Was je voor de 2e keer gevlucht, dan kreeg je rode kleding aan. De bewoners waren verplicht om elke zondag de kerkdienst te bezoeken. Kinderen moesten tot hun 13e jaar onderwijs volgen. Er stierven veel mensen door slechte gezondheid en besmettelijke ziektes, (cholera, oogziekten) in de kolonie. Er zijn ongeveer 5500 mensen begraven op de begraafplaats. De Maatschappij van Weldadigheid is eigenlijk het begin van de latere zogenaamde verzorgingsstaat. In 1890 is de bedelaarskolonie opgeheven.

In het begin van de 20ste eeuw zijn de gebouwen afgebroken en werden het hout en de stenen verkocht voor de bouw van boerderijen en het puin voor wegverhardingen.

Vanaf 1894 tot 1930 werden de gronden gebruikt door in het iets noordelijker gelegen Rijksopvoedingsgesticht voor jongens, Veldzicht. Hierin was een opleiding voor Land- en tuinbouw gevestigd. In 1905 vond een forse uitbreiding plaats met badhuis, gymnastiekzaal, timmerwerkplaats en smederij. Buiten de gracht waren allerlei activiteiten: een melkfabriek, een drukkerij, boerderijen, een grote moestuin en druivenkas met aan de noordkant een lange muur voor het leifruit. Vanaf 1933 wordt Veldzicht een Rijksasiel voor psychopaten, met TBR (ter beschikkingstelling van de regering). In 1988 werd TBR vervangen door TBS (terbeschikkingstelling). Het is nu een Centrum voor Transculturele Psychiatrie Veldzicht.

Foto en tekst: Jan Ruitenber

Een portret van....

Het is een winderige zaterdagmiddag wanneer we richting René de Groot rijden. Een zwarte knuffelpoes komt ons tegemoet. Dit fijne plekje om te wonen is het thuis van onze nieuwe penningmeester.

Het is jammer vertelt René, maar het is veel te groot voor hem alleen en gaat het huis verkopen, sinds zijn vrouw overleden is en de kinderen, twee zoons en een dochter de deur uit zijn.

De poes gaat mee naar binnen en komt gezellig aan tafel zitten.

René is geboren in Overschild bij Slochteren op twee april '65 en heeft een zus. Beide ouders leven ook nog.

René is een leergierig baasje en volgt allerlei opleidingen, na het voortgezet onderwijs volgt hij o.a., een studie economie. Na allerlei omzwervingen komt hij te werken in Zwolle. Maar een tijdje bij de Post werken was een welkome afwisseling. Ze zochten een plek om te wonen en kwamen uiteindelijk hier terecht.

In 2020 ging René op de spechten excursie mee, en was meteen in de ban van de natuur om zich heen en werd lid van het IVN. De interesse was er wel maar de tijd niet. Er gebeurt van alles daarbuiten, daarom gaat René vroeg in de morgen op pad en komt van alles tegen. Een vos, spelende hazen, een adder, René heeft een voorkeur voor de fauna omdat daar meer beweging in zit. Net als die ene vos die zulke rare hoge sprongen maakte, dat is toch bijzonder als je dat tegenkomt. Daarom is de natuur zo belangrijk voor ons allemaal vindt René.

Buiten voor het raam zit poes nummer twee en kijkt naar binnen maar twijfelt of ze wel naar binnen wil, in het zonnetje is het ook lekker. De poes aan tafel kijkt met halve knijpogjes mijn kant op en geniet.

Vroeger ging het hele gezin lekker kamperen met de tent, eerst uitproberen en op naar Frankrijk, de natuur in.

Sinds René lid is van het IVN wil hij meer tijd vrijmaken en houdt de website bij om de nieuwtjes op te zetten, wat er zoal gebeurt binnen de vereniging. Jammer dat het een beetje stil is met de activiteiten en hij hoopt dat het dit jaar beter wordt. En nu gaat René het penningmeesterschap overnemen van Bertil, maar heeft eerst een jaartje meegelopen om het goed onder de knie te krijgen, heel verstandig. Wanneer hij tijd overheeft pakt René de fiets en zoekt mooie plekjes, soms ook wel in de schemering en wat hij dan allemaal tegenkomt is zeker de moeite waard. Op een dag

had René zijn fiets tegen een boom gezet en keek tussen de takken door, verderop zag hij in het veld drie zwarte en een witte ooievaar. Dat dit zomaar op zijn pad kwam was toch wel een hele belevenis.

René is alvast de boel aan het opruimen, dozen staan gevuld langs de kant. Over een tijdje wil hij kleiner gaan wonen, maar wel het liefst een beetje in de buurt blijven en is alvast op zoek.

Wanneer René in zijn spaarzame vrije uurtjes moet kiezen wil hij het liefst naar buiten, of het nou op de fiets is of met de auto. Je parkeert de auto in het bos en maakt een wandeling. Door de stilte kom je regelmatig reeën tegen, blijven staan en niet praten. Je moet wel goed opletten waar je de auto achter gelaten hebt. Maar op de fiets een tochtje maken heeft zijn voorkeur, alleen bij heuvel op of een flinke tegenwind gebruikt René de ondersteuning.

De twee poezen die René nu nog heeft zijn aardig op leeftijd, maar ze hebben ooit een poes gehad die gek was op komkommers en spruitjes.

De stilte om het huis lokt ook allerlei dieren alleen zie je ze niet altijd, horen wel, potten die omvallen of gerommel bij de schuur. Vooral in de schemering grazen de reeën in de tuin of over het land achter de bomen. Dat de natuur heel belangrijk is voor René is wel duidelijk, maar eigenlijk moet iedereen van kleins af aan ermee opgroeien. Alsof het de normaalste zaak van de wereld is, dat er niets meer vernield wordt, respect voor alles wat er groeit.

René wil ons wel iets meegeven: "wees goed voor anderen dan zullen ze dat ook voor jou zijn". En dat is ook zo.

Op de terugweg drong het tot mij door dat dit een bijzondere middag was.

Jacqueline.

Lodewijk

Eindelijk een droge dag. Het vriest zelfs en de zon schijnt. Wandelweer dus! Enthousiast trek ik mijn warme gevoerde winterlaarzen aan. Althans, dat is het plan, maar ik blijf steken halverwege de voet van de laars. Als ik mijn voet terugtrek heb ik stro en vogelvoer aan mijn sok hangen. Hmmm...ik weet gelijk wat hier aan de hand is. Lodewijk!!!

Al jarenlang woont er een muisje bij ons onder de bijkeuken. Het zullen er wel meer zijn, maar omdat ik er altijd maar één tegelijk zie noem ik hem Lodewijk*. Lodewijk is geen ordinaire huismuis, maar een schattig veldmuisje. Aangezien muisjes slechts een paar jaar oud worden, vermoed ik dat het de zoveelste generatie veldmuis is, die bij ons woont. 's Zomers eet Lodewijk bladeren en insecten uit de tuin. 's Winters zoekt hij zaden en profiteert hij ervan als het tafelkleed met broodkrumels in de tuin uitgeschud wordt.

Allemaal prima, het is een mooi beestje en de Lodewijks horen er al jaren bij. We hebben echter 1 afspraak gemaakt.... Lodewijk blijft buiten. Eén van zijn voorouders heeft deze regel eens flink overtreden. Het was een paar jaar terug dat ik met de schilder in ons huis aan de koffie zat. Ineens begon hij smakelijk te lachen. Toen ik vroeg wat er zo grappig was, zei hij dat hij door de kier, onder de afwasmachine, aangekeken werd door 2 zwarte glinsterende oogjes. Blij dat hij de humor ervan inzag, maar ik voelde mij toch wat opgelaten door deze vrijpostigheid van Lodewijk. Vervolgens heb ik alle gaten en kieren in de keukenkastjes dichtgestopt om het huis muisvrij te houden. Dat is gelukt, maar ik realiseer mij dat ik niet duidelijk genoeg ben geweest in mijn begrenzing. Over de garage hadden we geen afspraken gemaakt.

Lodewijk was vindingrijk en had mijn laars als heerlijk warme winterplek ingericht. Zowel het dikke leer, als de zachte warme voering van mijn laars, zouden als energie label A op de huizenmarkt aangegeven worden. Het vogelvoer, bestaande uit vet en zaden, had hij als voorraad erbij gestopt.

Grappig, maar toch jammer van mijn laarzen. Ik heb Lodewijk vriendelijk doch duidelijk toegesproken dat ik maatregelen zal treffen wanneer het zich nog één keer voordoet. Heb hem subtiel gewezen op het lot dat zijn naamgenoot Lodewijk XVI in Parijs is overkomen.

Aangezien ik niet zo van de guillotine ben, zal de muizenval ook niet snel gezet worden. Op internet kom ik iets over geuren tegen waar muizen niet zo van houden; kamille, pepermunt. Misschien is dat een idee.

Boswachter Ine Nijveld

Overgenomen uit de Boswachtersblog Overijssel

* vernoemd naar de muis in Otje van Annie MG Smidt

Vogelpraat

Vannacht heeft het veel geregend en overal is het een natte boel. Monique kwam met een bijzonder verhaaltje. De deur van de garage is nat van de regen en haar oog valt op de deurklink aan de buitenkant. Een pimpelmeesje zit op de klink en springt steeds tegen het raam op om de druppels met zijn snavel te vangen, zou hij dorst hebben? Telkens springt hij terug op de klink om vervolgens opnieuw de druppels die naar beneden glijden te vangen. Even later vliegt hij de tuin weer in. Wanneer je de tijd neemt om de vogels om je heen goed te bekijken zie je meer.

Bij Loekie hebben ze een grote natuurlijke vijver, dichtbij het huis en vanuit de huiskamer heb je er goed zicht op. Plotseling vliegt er een ijsvogel over de goed gevulde vijver, Binnen kijken ze gespannen toe wat er gaat gebeuren. De ijsvogel werd steeds brutaler en zag al dat lekkers zwemmen in de vijver, alsof hij dacht er is genoeg één goudvisje zullen ze niet missen. Regelmatig kwam hij terug om zijn maag te vullen, een ijsvogel zomaar in je tuin.

Zelf maak ik weer plannen om de tuin in een betere conditie te krijgen, het zal nog even duren want ik ben een tijdje behoorlijk ziek geweest en mijn eigen conditie heeft een behoorlijke klap gehad. Door het raam zie ik een sperwer op tafel en hij kijkt mij doordringend aan. Ik schrik van zijn gestalte en vraag mij af of het geen torenvalk is. Even later zit hij op de rozenboog en met een scherpe bocht vliegt hij weer weg.

Buitengroetjes Jacqueline.

Foto: Bert Jonkhans

Inleveren kopij

Kopij voor het jubileumnummer inleveren eind mei

Aantal woorden per artikel: 400 tot 500 woorden.

Graag foto's apart inleveren als JPG-bestand.

Mailadres: dehommel@ivnhardenberg.nl

De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden stukken in te korten of te wijzigen

NATUURLIJK LEZEN !

Een rubriek met mooie boeken, dikke en dunne boeken, kinderboeken, oud en nieuw, door Aart Bentsink.

Na 5 jaar komt er een einde aan deze rubriek verzorgd door Aart Bentsink, of deze rubriek wordt voortgezet is nu nog niet duidelijk.

Helaas kunnen wij i.v.m auteursrechten geen afbeelding plaatsen bij de boeken.

Nico de Haan: Vogels een leven lang

Al sinds zijn jeugd is Nico de Haan betoverd door de wondere wereld van vogels en deze fascinatie heeft hem nooit meer losgelaten. 'Vogels, een leven lang' is een persoonlijk verhaal, waarin De Haan zijn mooiste en meest inspirerende momenten toont, uitleg geeft over het gedrag van vogels en de verwondering deelt die hem treft bij het waarnemen. Het resultaat is de weerslag van ruim een halve eeuw aan memorabele, ontroerende en leerzame vogelmomenten. Aangevuld met prachtige zwart-witillustraties van Elwin van der Kolk is dit boek een ware inspiratie voor iedere vogelliefhebber.

Uitgever : Kosmos
ISBN : 9789043930505
Prijs : € 25,00

Diverse schrijvers: Oud water in de nieuwe tijd

Schoon grondwater is van levensbelang Watercrisis? Pak het aan! Zet de natuurlijke watermachine weer aan. Wetenschappers delen hun ervaring met de Drentsche Aa en laten zien hoe duurzaam waterbeheer eruitziet. Niet terug naar 'ooit', maar vanuit het huidige landschap vooruit naar de nieuwe tijd. Piet Schipper, Henk Everts, Jan Bakker, Niels Grootjans, Ineke Noordhoff en Ab Grootjans bundelen bijna een halve eeuw ecohydrologisch onderzoek en schetsen met die kennis een houdbare toekomst voor de noordelijke beekdalen. Zij zien mogelijkheden voor een nieuwe aanpak in Noord-Nederland met een belangrijke rol voor het schone water uit de diepe bodem. We kunnen dat grondwater benutten om te drinken als we de oude mechanismen weer herstellen: grondwater aanvullen en de natuur ruimte geven om te herstellen. Dit boek zet de belangrijkste kennis over ons watersysteem op een rij, plot dat op de noordelijke beekdalen, brengt in kaart waar het vastloopt en hoe het beter kan. Oud water in de nieuwe tijd' werkt toe naar een landschap met een duurzame waterbalans.

Uitgever: Noorboek
ISBN: 9789464711790
Prijs: € 39,90

Lekker lezen voor kinderen

Arjan Dwarshuis: Ronnie de Roerdomp en het geheim van het moeras

Suus is gek op vogels en gaat vaak naar het moeras vlak bij huis om ze te bekijken. Op een dag raakt ze tot haar grote verbazing bevriend met een pratende roerdomp. Daardoor moet ze denken aan de verhalen van haar dementerende oma, die vaak stemmen in het moeras hoorde. Suus stuit op een eeuwenoude legende die iets met de eenzame Ronnie te maken lijkt te hebben. Intussen probeert ze de mopperende roerdomp aan een roerdompe te helpen en hem de ogen te openen voor de wereld en de vogels om hem heen.

Uitgever : Luitingh-Sijthoff
ISBN : 9789021039565
Prijs : € 19,99

Het bestuur

IVN HARDENBERG-GRAMSBERGEN

Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid

(ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 40062389)

Samenstelling bestuur

Voorzitter / dagelijks bestuur

Jan van Hoek

Secretariaat / dagelijksbestuur

Vacant

Penningmeester / dagelijks bestuur

René de Groot

Algemeen lid

Wijnand Lodder

Ledenadministratie: Janny Leenheer

e-mail: ledenadministratie@ivnhardenberg.nl

Redactieadres De Hommel: Markfluwerhof 2, 7694 DA Kloosterhaar

e-mail: dehommel@ivnhardenberg.nl

Afdelingssecretaris:

e-mailadres IVN afdeling: secretariaat@ivnhardenberg.nl

Website: www.ivnhardenberg.nl

De werkgroepen

Voor informatie over de werkgroepen, neem contact op met de afdelingssecretariaat

Tel: of mail: secretariaat@ivnhardenberg.nl.

Werkgroep Excursies

Jaap Muilwijk

Werkgroep Insecten en nachtvlinders

Julian Overweg en Jari Kampjes

Werkgroep Landschapsonderhoud

Marinus Benning en Gerard Timmerman

Werkgroep Nestkasten

Fam. Lambers wordt nog vervangen ?

Werkgroep Paddenstoelen

Lydia de Waard-Levöleger

Werkgroep Planten

Marijke Hagg

Werkgroep Vogels

Jari Kampjes en Julian Overweg

Werkgroep Zoogdieren

Thirza Wesselink

Contactpersoon Jeugd

In samenwerking met De Koppel

Hout voor de open haard

HOUTPRIJZEN 2024

	Cat. A	Cat. B	Cat. A	Cat. B
	1 m3	1 m3	1 ½ m3	1 ½ m3
Derden	€ 80,00	€ 70,00	€ 120,00	€ 105,00
IVN-lid	€ 75,00	€ 65,00	€ 115,00	€ 100,00

Categorie A: Eik, Beuk, Am. Vogelkers, Acacia, Fruitboom.

Categorie B: Els, Populier, Es, Berk. Iep, etc.

Prijzen zijn afgerond op vijftallen

Bezorgen aan huis (gestort geleverd) per vracht:

Hardenberg € 12,50

Gramsbergen, Dedemsvaart € 17,50

Bel voor informatie en prijzen: Bert Tip, 0523-266474

Afhaalpunt: "De Steenuil", Bosweg te Hardenberg

Zolang de voorraad strekt

Bakkerij Slatman
 Bruchterweg 67   Anebeenseweg 34
 Hardenberg   Ane/ Gramsbergen

Bakkerij Slatman   ONZE PRODUCTEN ZIJN GEMAKKEN NATUUR.
 NATUURLIJK GOED!

Ane   Brood - Koch - Specialiteitenbakkerij Slatman   Hardenberg

Herbers

T W E E W I E L E R S

MOLENPLEIN 4
 HARDENBERG
 TEL. (0523) 26 20 54

"DE GROOTSTE KAMPEERWINKEL VAN OVERIJSSSEL!"

4000M²

Kampeer en outdoor Reiling
 Loswol 2, 7772TT Hardenberg
 0523 260398, info@kampeerenoutdoorreiling.nl
 www.kampeerenoutdoorreiling.nl

Bomen snoeien?

Vraag een vrijblijvende offerte aan

- Snoeien
- Kappen
- Aanplant
- Boomveiligheidscontrole
- Advies

Pothofweg 4
 7785 JB Anevelde
 06-53218633
 www.muilwijkboomverzorging.nl

Rots en Water programma

Zorgen

je kind wordt gepest, gaat met buikpijn naar school of is niet weerbaar genoeg, trainingen in kleine groepen of individueel.
 Start op elk gewenst moment op verschillende locaties in de regio of bij u op school.

■ weerbaarheid ■ zelfvertrouwen ■ grenzen stellen

Stavast
 COACHING

Michiel Stolper
 06-162 43 443
 info@stavastcoaching.nl
 www.stavastcoaching.nl

Steenuil

Foto: Martha de Jong-Lantink

Iedere natuurliefhebber is welkom

Lid worden van IVN Hardenberg - Gramsbergen ?

Met ingang van 1 januari 2023 ontvangen de leden 2 x per jaar ons afdelingsblad "De Hommel". Daarnaast ontvangt u 4 x per jaar het blad "Mens en Natuur" van het landelijke IVN.

Leden kunnen gratis meedoen met onze excursies en verenigingsactiviteiten.

De contributietarieven: € 24,00 voor leden, huisgenoot-leden en jeugdleden € 6,00, donateurs € 10,00 per jaar.

Het lidmaatschap duurt minimaal één jaar. Het lidmaatschapsjaar loopt van de datum van inschrijving tot één jaar daaropvolgend. Het wordt automatisch met een jaar verlengd.

U kunt het lidmaatschap tot een maand voor het lidmaatschap afloopt opzeggen.

Dat kunt u doen bij het landelijk IVN t.a.v servicedesk, PB 20123, 1000 HC Amsterdam of bij Janny Leenheer, ledenadministratie@ivnhardenberg.nl

E-mail adres: ledenadministratie@ivnhardenberg.nl

Ons IBAN bankrekeningnummer is: NL24 RABO 0384977006.